

МУГАЛЛИМ ҲАМ УЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 3/1 - 2022 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ

Нағмет АЙЫМБЕТОВ

Байрамбай ОТЕМУРАТОВ

Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ

Алишер АЛЛАМУРАТОВ

Дилшодхўжа АЙТБАЕВ

Тўлкин АЛЛАЁРОВ

Умида БАҲАДИРОВА

Фархад БАБАШЕВ

Аскар ДЖУМАШЕВ

Гулнара ЖУМАШЕВА

Мырзамурат ЖУМАМУРАТОВ

Аскарбай НИЯЗОВ

Сабит НУРЖАНОВ

Уролбой МИРСАНОВ

Бахтиёр РАХИМОВ

Арзы ПАЗЫЛОВ

Барлықбай ПРЕНОВ

Қахқор ТУРСУНОВ

Тажибай УТЕБАЕВ

Саодаг ТОШТЕМИРОВА

Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ

Ризамат ШОДИЕВ

Зафар ЧОРШАНБИЕВ

Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ

Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестириўшилер:

Қарақалпақстан Республикасы

Халық билимлендириў

Министрлиги, ӨЗПИИИ

Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы

Министрлер Кабинети

жанындағы Жоқарғы

Аттестация Комиссиясы

Президиумының 25.10.2007

жыл (№138) қарары менен

дизимге алынды

**Қарақалпақстан Баспа сөз хәм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.**

Мәнзил: Нөкис қаласы,

Ерназар Алакөз көшеси №54

Тел.: 224-23-00

e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,

mugallim-pednauk@umail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўан қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Мугаллим ҳәм узликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлұматларға автор жуўанкер.

MAZMUNY

ТИЛ ХЭМ ЭДЕБИЯТ

Қорабоев Ж.Б. Инглиз тилида “courage-мардлик” концептини ифодаловчи бирликларнинг семантик хусусиятлари	4
Ro‘ziyeva S.H. Sintaksis bo‘limini o‘qitishda modellashtirish texnologiyasidan foydalanishning pedagogik asoslari	8

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Bektaeva X.O. O‘quvchi-talabalarda tadqiqotchilik ko‘nikmalari orqali ilmiy ijodkorlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari	14
Qayumova G.M. O‘quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda huquqiy ta’lim va tarbiyaning pedagogik asoslari	19
Raxmatullayeva A.Q. Interaktiv metodlar asosida o‘quvchilar iqtidorini rivojlantirishning faol usul va shakllari	23
Yuldasheva G.T. Talabalarda o‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyasini shakllantirish jarayonining pedagogik ta’minoti	26
Shamshiyeva I. “Huquqiy Madaniyat”ga xos integrativ tushunchalar va ularning rivojlanish taraqqiyoti	29
Toshtemirova S.A. Tarix fanlarini kasbga yo‘naltirish asosida o‘qitishning ta’limiy trayektoriyalarini tashkil qilish mazmuni va tuzilishi	34
Jo‘raxo‘jaev M.X. Uyda yakka tartibdagi ta’limning nazariy asoslari	39
Saidova Z. O‘smir yoshidagi bolalar kiyimida rang va shakllarning psixofiziologik ta’siri	43
Artikova M., Mirzayev A. PISA xalqaro baholash dasturi Learning in the digital world 2025 (Raqamli dunyoda o‘rganish 2025) loyahasini O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilishining pedagogik tahlili	47
Tajiboeva G.M. Ўқувчиларни танқидий фикрлашга ўргатишда муаммоли таълимдан фойдаланишнинг дидактик асослари	52
Zokirova M.SH. O‘zbekistonda yangi pedagogik texnologiya kontseptsiyasini rivojlantirish istiqbollari va zamonaviy pedagogik aspektlari	56
Xasanova G. I. Zamonaviy tarbiyachilarda kasbiy kompetentlikni shakllantirishning yo‘llari	60
Muqimov M.O. Professional ta’limda bo‘lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda milliy-ma’naviy qadriyatlardan foydalanishning mazmuni	63
Norqo‘ziyeva M.A. Talabalarning pedagogik kasbida barqaror faoliyatini ta’minlashning mazmuni	65
Rahmonqulova X.B. Pedagog tarbiyachilarning o‘ziga xos kasbiy sifatlarini shakllantirishning ijtimoiy pedagogik mohiyati	68
Эгамбердиева Л.Н. Научно-методические основы подготовки будущих педагогов-биологов	71
Мустафакулова Д.И., Исмагулаев О. Особенности и этапы формирования системного мышления будущих учителей биологии	73

TARIX FANLARINI KASBGA YO‘NALTIRILGAN ASOSIDA O‘QITISHNING TA‘LIMIY TRAYEKTORIYALARINI TASHKIL QILISH MAZMUNI VA TUZILISHI

Toshtemirova S. A.

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti dotsenti, p.f.b.f.d (PhD)

Tayanch so‘zlar: kasbga yo‘naltirilgan ta‘lim, tarix ta‘limi, standartlik darajalari, ta‘lim mazmuni, bosqichlar, komponent, individual ta‘lim trayektoriyasi, portfoliо, tashxis, sertifikatlash, maxsus kurs, ilg‘or dastur, umumiy dastur.

Ключевые слова: профессиональное образование, историческое образование, типовые уровни, содержание образования, этапы, компонент, индивидуальная образовательная траектория, портфолио, диагностика, аттестация, спецкурс, программа повышения квалификации, общее приложение.

Key words: vocational education, history education, standard levels, educational content, stages, component, individual educational trajectory, portfolio, diagnosis, certification, special course, advanced program, general application.

Ta‘limni modernizatsiyalashda 2020 yilda qabul qilingan “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonunning ustuvor vazifalarini amalga oshirish yangi ta‘lim trayektoriyalarini ta‘minlashga mo‘ljallangan. Bugungi kunda ta‘limning yangi ko‘rinishi kasbga yo‘nalganlik va integral standartlik bilan ta‘minlanmoqda. Har ikki tamoyil ham umumiy ta‘lim tavsifiga ega bo‘lib, ular turli vazifalar majmualarini o‘zida aks ettiradi. Ta‘lim sohasidagi zamonaviy tendentsiyalar va raqamli makonda kasbga yo‘naltirish bo‘yicha yondashuvlar O‘zbekiston Respublikasining 2022-2026 -yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasida ham ta‘kidlab o‘tilgan, unda kasbga yo‘naltirish, kasb berish xizmatlarini yanada kengaytirish masalalari atroficha muhokama qilingan.

Rossiyalik professor N.D.Levitov kasb tanlashga yo‘naltirish tushunchasida uch xil faoliyat turini nazarda tutadi:

a) kasbni targ‘ib qilish (bu ishni maktabning boshlang‘ich davridan boshlash taklif qilinadi);

b) to‘g‘ri kasb tanlash bo‘yicha maslahat markazlari tashkil qilish (bunda o‘quvchilarning qaysi kasbga qiziqqa boshlaganligini aniqlash maqsadidagi dastlabki kuzatish, o‘rganish va tashxislash nazarda tutiladi);

v) kasb tanlashda o‘quvchilarga yordam berish (bunda o‘quvchini o‘zi tanlagan sohadagi kasbga dastlabki tayyorlash ishlarini olib borish tavsiya qilinadi).

Golomshtokesa, maktablarda olib boriladigan to‘g‘ri kasbga yo‘naltirish ishlari mazmunida ikki xil faoliyatni alohida ajratib ko‘rsatadi: o‘quvchilardagi qiziqish moyillik va qobiliyatni ularning rivojlanishini bilish maqsadida muntazam kuzatishni; o‘quvchilar va ularning ota-onalari uchun yoshlarning kasbga qiziqishlari hamda kelgusidagi o‘qishlari masalasida maktablar tomonidan tashkil qilinadigan maslahat markazlari xizmatlariga jalb qilishni nazarda tutadi.

Tarixiy bilimlarga ega bo‘lish barcha kasb sohalariga zarur bo‘lgan daraja bo‘lib, tarix fanlari standartlarining asosiy tamoyillari va sifat darajalari ta‘lim oluvchida umumiy madaniyatni shakllantirishga qaratilgan. Uzlüksiz ta‘limning g‘oyaviy, ta‘limiy va tarbiyaviy rivojlanish vazifalari, ijtimoiylashuv vazifalari bilan chambarchas bog‘liq holda kechadi.

Tarix fanlarining kasbga yo‘naltirilgan standartlik darajalari o‘quvchining keyingi kasbiy ta‘limiga yoki kasbiy faoliyatga tayyorlashga qaratilgan bo‘lib, talabada bu jarayonda kasbga yo‘naltirilgan qobiliyat shakllanishi taxmin qilinadi.

Standartlarning har birining tarkibiga quyidagilar kiradi: ushbu bosqichda ushbu turdagi ta'lim maqsadlarining tavsifi; asosiy ta'lim dasturlari mazmunining majburiy minimumi; bitiruvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan talablar va hokazo.

Davlat ta'lim standartlarining yangi mazmunini, shu jumladan gumanitar fanlarning asosiy afzalligi, bitiruvchilarni tayyorlash darajasiga qo'yiladigan talablarni shakllantirishda vakolatlarga asoslangan yondashuvni amalga oshirish maqsadga muvofiq.

Standartlarda talablarning quyidagi asosiy guruhlari aniqlanadi: nazariy bilimlar; ko'nikmalar: foydalanish (terminologiya, bilim va boshqalar.) tushuntirish, izlanish olib borish, munosabatlar o'rnatish; egallangan bilim va ko'nikmalardan kasbiy faoliyat va kundalik hayotda amaliy foydalanishga tayyorlik, malakalar.

Agar birinchi o'rinda bilimlar tavsiflansa, ko'nikma va malakalarda nazariy bilimlarga muvofiqlashgan kompetentensiyalar nazarda tutiladi.

Umumiy ta'lim mazmunining asosiy yadrosi ta'lim mazmuni, ya'ni o'quv rejalar, dasturlari, o'quv materiallari va qo'llanmalarini yaratish uchun zarur bo'lgan asosiy hujjatlar bo'lib, ularning maqsadi - yetakchi g'oyalari, nazariyalari, asosiy tushunchalar tizimini aniqlash; o'quv faoliyatining umumiy turlarini shakllantirishni ta'minlaydigan asosiy vazifalarni belgilash hisoblanadi.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun umumta'limning asosiy vazifasi o'quv jarayoniga ilmiy, tizimni shakllantiruvchi va dunyoqarash xarakterining asosiy tarkibiy qismlarini, ko'p qirrali harakatlarni tavsiflashga yo'naltirilgan ta'limni tashkil qilishdir.

Maktabda tarixiy ta'limga bo'lgan ehtiyoj uning kognitiv va mafkuraviy xususiyatlari bilan bog'liq. Bunda tarixiy ta'limning asosiy vazifasi qadriyatlariga yo'naltirilgan shaxsning fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish uchun asos sifatida o'quvchilar o'rtasida tarixiy fikrlashni tarkib toptirishdir.

Barcha ta'lim oluvchilar uchun zarur tarixiy ta'limning asosiy tarkibiy qismi kasbiy yo'nalishgacha bo'lgan bosqich bo'lgan 8-9 sinflar va kasbiy bosqich bo'lgan 10-11 sinflarni tashkil etishi lozim. U asosiy maktabda tizimli va tugallangan kurs shaklida, barcha kasbiy yo'nalishlarga muvofiq ajratilgan (fizika-matematika, tabiatshunoslik, ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik, gumanitar, qishloq xo'jaligi va texnologik va boshqalar) yagona shaklda taqdim etilgan. Ushbu komponentni o'rganish talabalarni insoniyatning jamiyat bilan birgalikda rivojlanishining qadimgi davrlardan to hozirgi kungacha bo'lgan asosiy bosqichlari, zamonaviy dunyoda o'zini o'zi identifikatsiya qilish, shaxsning fuqarolik o'ziga xosligi, atrofidagi dunyoda, ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy va axloqiy sohalarida yuzaga keladigan hodisalar to'g'risida bilimlarga olib kelishi kerak. Yana bir muhim vazifa - o'quvchilarni o'z Vatani tarixiga hurmat ruhida tarbiyalash o'rni va roliga alohida e'tibor berish lozim. Tarix ta'limining asosiy tarkibiy qismi yana ko'plab fundamental vazifalarni hal qilishni nazarda tutadi.

Yagona ta'lim makonini va umumiy o'rta ta'limning to'liq qiymatini ta'minlash uchun tarixiy bilimlarga xos kompetensiyalarga egallashga tayyorgarlikning asosiy darajasiga kelajakda qaysi mutaxassislikni egallashni istashidan qat'iy nazar, maktabni tugatgan barcha o'quvchilar erishishlari kerak. Biroq, asosiy maktab bosqichida o'quvchilarini o'qitishga tabaqalashtirilgan yondashuv g'oyasi amalga oshirilishi talab etiladi. Tanlangan ta'lim sohasiga qarab, ular maxsus kurslar, ta'lim xizmatlari orqali turli darajadagi bilimlarga ega bo'lishlari mumkin. Bundan tashqari, bu erda o'quvchilar 8-9-sinflardan boshlab tanlangan yo'nalishga tegishli bilimlarni chuqur o'rganish bilan ixtisoslashgan nazariy bilimlarni o'zlashtirishni va amaliy faoliyatda qo'llashni o'rganishlari lozim.

Maktabda tarix fanlariga qaratilgan kasbiy yo'nalish uch bosqichda olib borilishi maqsadga muvofiq.

1. Ta'limning keyingi bosqichini tanlash bosqichi (7-sinf) – o'quvchilardan turli so'rovlar olish, tashxislash orqali amalga oshirish.

2. Ta'limning asosiy kasbga yo'naltirilgan bosqichi (8-sinf) – kasbga yo'naltirilgan ta'lim muhiti mavjud maktabda o'quv faoliyati turlarini modellashtirish va turli o'quv vaziyatlarida qaror qabul qilishga o'rgatish.

3. Ta'limning yakuniy bosqichi (9-sinf oxiri) – yuqori bosqichda kasb tanlashda qaror qabul qilishga o'rgatish va uni baholash .

Har bir bosqich tegishli shakl, usul va vositalar bilan birga tashkil qilinadi. Kasbga yo'naltirishning dastlabki bosqichida bir qator mexanizmlar harakatlanadi, bunda hududning "ta'lim klasteri"ni tashkil qilish; ota-onalar fikri bilan tanishish; bo'lajak kasbni tanlanganlik sabablari, qiziqish va maylliklar inobatga olingan holda o'quvchilardan olingan so'rovlarni tashxislash kabi amalga oshiriladigan harakatlar o'quvchilar tarkibini dastlabki bosqichda kasbiy tayyorgarligining turli variantlariga bo'lgan ehtiyojiga qarab farqlashga imkon beradi.

Ta'limning asosiy kasbga yo'naltirilgan bosqichida esa, quyidagi vazifalar amalga oshiriladi: ta'lim faoliyatining individual yo'nalishini tanlash to'g'risidagi qarorlar; ixtisoslashtirilgan o'qitish sharoitida ta'lim faoliyatining ayrim sohalariga moyillik to'g'risida versiyalar yaratishga imkon beradigan psixologik-pedagogik tashxis va o'z-o'zini tashxis qilish jarayonlarini tashkil etish; o'quv yo'nalishini tanlash erkinligining asosiy muammolari, undagi qiyinchiliklarni aniqlash uchun sharoitlar yaratilgan o'quv vaziyatlarini tahlil qilish va hokazo.

Ta'limning yakuniy bosqichida o'quv yo'nalishini tanlash uchun turli nazoratlar shakllaridan iborat usullar joriy etish, o'quvchining ushbu sohada o'rganishga bo'lgan shaxsiy qiziqishi, shuningdek, uning imkoniyatlari tanlangan yo'nalishga muvofiqligini bashorat qiluvchi bir qator evristik yo'naltirilgan vazifalar, muqobil tanlov sxemalari qo'llaniladi, bu esa, kasbiy yo'nalish uchun va unga qarshi dalillarni miqdoriy ravishda o'zaro bog'lashga imkon beradi [5].

Shunday qilib, agar ilgari asosiy maktab bitiruvchisi 10-sinfda "o'z maktabida" o'qish va kasb-hunar ta'limi tizimi o'rtasida tanlov qilgan bo'lsa, endi asosiy maktabni tugatgandan so'ng, maktabdan keyingi ta'lim bosqichiga yoki faoliyatga o'tish odatiy holga aylanadi.

9-sinf bitiruvchilari orasida "akademik harakatchanlik"ka tayyorlik sezilarli darajada yuqoriroq talab etiladi. Kasbga yo'naltirilgan mashg'ulotlarda 9-sinf alohida rol o'ynaydi, bu erda haftasiga 5 soat kasbga yo'naltirilgan mashg'ulotlarga bag'ishlanishi kerak. 70 soat qisqa muddatli (bir oydan yarim yilgacha) maxsus kurslar ham tashkil qilish orqali o'quvchi uchun kelajakdagi belgilangan kasbni joriy etish mumkin. Albatta bu o'rinda kasblar soni ko'proq bo'lishi mumkin. Kasbga yo'naltirishdan oldingi tayyorgarlikning qolgan soatlari teng ravishda axborot ishlariga va kasbiy maslahat bilan birgalikda kasbga yo'naltirilgan holda amalga oshiriladi [6]. 9-sinf o'quvchilarini kasbiy yo'nalishini yakuniy sertifikatlash mexanizmini ishlab chiqish alohida muammo bo'lib, bu o'quvchini ma'lum bir kasbga yoki yo'nalishga ixtisoslashgan sinfga o'tkazishni talab etadi. Ob'yektiv "tashqi" asosda (turli darajadagi olimpiada va imtixon sifatidagi tanlovlar) o'tkazilgan imtihonlarning natijalari 9-sinf o'quvchilarini yakuniy sertifikatlashning eng muhim tarkibiy qismiga aylanishi kerak, ammo bu bir marta emas, tizimli tashkil qilinishi talab etiladi. Maktabdan tashqari ta'lim tarmoqlari va tizimlarida ta'lim oluvchilar erishgan natijalar ularning darajasi va yo'nalishini baholashda muhim sanaladi. O'quvchilar erishgan natijalar va darajalar "portfolio"larda aks ettiriladi. Har bir o'quvchining "portfoliosi", ya'ni ta'lim yutuqlarining individual "portfeli" - tuman, viloyat olimpiadalari natijalari, qiziqarli mustaqil loyihalari va ijodiy ishlaridan tashkil topadi. Ya'ni, "portfolio" sertifikatlangan individual ta'lim yutuqlari

to‘plamini, individual kumulyativ baholashning asosini anglatadi. Bu ta‘lim oluvchining keyingi faoliyatdagi kasbga ixtisoslashuvini ham belgilashda inobatga olinadi.

O‘quvchilarning kasb tanlash bilan bog‘liq bo‘lgan qiziqishlari mavhum xarakterda emas, balki aniq, amaliy natija beradigan xarakterda bo‘lishi kerak. O‘quvchining kasbga bo‘lgan moyilligi uning shaxsiy xususiyatlari bilan qarama-qarshi bo‘lib qolganda, bunday o‘quvchiga pedagogik ta‘sir ko‘rsatib, uning qiziqishlarini o‘zgartirish lozim. O‘rta maktabda o‘quvchilarga yana bir bor o‘qish kursini tanlash huquqi beriladi. Ushbu bosqichda maktab o‘quvchilarini o‘qitishda tabaqalashtirilgan yondashuv g‘oyasi eng katta darajada amalga oshiriladi. Tanlangan yo‘nalishga qarab, albatta asosiy saqlagan holda, tabiiy ravishda turli darajadagi tarixiy ta‘lim olishlari mumkin. Maktab tarixi ta‘limining kasbga yo‘naltirilgan komponenti o‘quvchilarning gumanitar fanlarga (tilshunoslik, huquqshunoslik, siyosatshunoslik, tarixshunoslik va boshqalarga) qiziqishini rivojlantirish uchun mo‘ljallangan. Bu tarixiy bilimlarni yanada chuqurlashtiradi va kelajakda gumanitar fanlar bilan bog‘liq mutaxassisliklarning muvaffaqiyatli rivojlanishiga hissa qo‘shadi. O‘quvchilarning tarixiy tayyorgarlik darajasi ularning tanlangan o‘quv yo‘nalishini belgilaydi. Ma‘lum bir kasbga moyillik anglashiladigan tarixiy mashg‘ulotlar jarayonida tarix materialini chuqurlashtirmaslik, balki qisqa muddatli maxsus kurslar, to‘garaklar va tanlovlarni tashkil qilish uchun maktab tarkibiy qismlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday kurslar ta‘lim oluvchiga qo‘shimcha ta‘lim yo‘nalishini to‘g‘ri tanlashga yordam beradi, o‘quvchilarning kasbiy va kasbga yo‘naltirish mashg‘ulotlarini o‘tkazishga olib keladi.

Shunday qilib, o‘rta maktabda ixtisoslashtirilgan tayyorgarlikni amalga oshirishning asosiy tashkiliy va pedagogik mexanizmi ta‘lim oluvchining individual ta‘lim trayektoriyasiga bog‘liq. Shuni ta‘kidlash kerakki, bugungi kunda ta‘lim oluvchining “individual ta‘lim trayektoriyasi” global ahamiyatga ega bo‘lgan zamonaviy “uzluksiz ta‘lim” tushunchasining asosiy komponentlaridan biridir. Mamlakatimizda “o‘z ta‘lim trayektoriyasi” uchun sharoit yaratish zarurati rivojlanmoqda va bunda sub‘yektlararo hamkorlik mexanizmlari takomillashtirilmoqda. Ota-ona, ta‘lim oluvchi, ta‘lim beruvchi, ta‘lim muassasasi va boshqa bir qator sub‘yektlar ta‘lim oluvchining keyingi muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatiga jiddiy e‘tibor qaratmoqda. Bu kabi o‘quv faoliyati ta‘limni demokratlashtirish g‘oyalari, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv va boshqalar asosida tashkil qilinadi. Ta‘lim oluvchi muvaffaqiyati jamiyat iqtisodiy omillari bilan ham qat‘iy belgilanganligi uchun har bir inson ishlab chiqaruvchi yoki ijtimoiy buyurtma iste‘molchisi uchun eng qulay shakllarda ta‘limni davom ettirish imkoniyatini berish zarurati kundan kunga kuchaymoqda. Ta‘limning iste‘molchilar manfaatlarini inobatga olgan holda tashkil qilinishi samarador ko‘rsatkichlarni ta‘minlashga olib keladi. Faqatgina ushbu shartlar bajarilsa, ish beruvchi hozirgi va kelajakda o‘z xodimlarining eng yuqori mahsuldorligini hisoblash huquqiga ega bo‘ladi.

Demak, o‘rta maktab o‘quvchilarining individual ta‘lim trayektoriyalari asosida ixtisoslashtirilgan tayyorgarligini real ta‘minlash murakkab tashkiliy va pedagogik vazifadir. Ushbu muammoni hal qilish quyidagi bosqichlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. Har bir ta‘lim sohasida, deyarli har bir o‘quv fanida ommabop kurslar ro‘yxatini ishlab chiqish; ularning tarkibini o‘quv dasturlari, darsliklar, oliy o‘quv yurtiga kirish imtihonlari dasturlari, maktab yakuniy imtihonlari dasturi bilan muvofiqlashtirish. Ushbu ro‘yxatni vaqti-vaqti bilan ushbu guruh o‘quvchilarining qiziqishlari va ehtiyojlariga qarab yangilab borish (Bugungi kunda yuqori darajadagi Yevropa maktablarida 50 dan ortiq turli o‘quv kurslari amalga oshirilmoqda).

2. Yuqori darajadagi ta'lim oluvchilarning to'laonli ta'lim olishini ta'minlaydigan va shu bilan birga har bir o'quvchi uchun maqbul o'quv yukini kafolatlaydigan mexanizmni ishlab chiqish. Ushbu mexanizmning asosi individual rejani tuzish bo'yicha ishlab chiqilgan ko'rsatmalar va sinf o'qituvchisining har bir bola va uning ota-onasi bilan individual ishi, shu jumladan yakuniy suhbat natijasi bo'lishi mumkin.

Har bir fan bo'yicha o'qish uchun aralash ta'lim yordamida ushbu fanni o'rganish uchun bir xil dasturlarni tanlagan o'quvchilarni o'z ichiga olgan o'quv guruhleri tuzish ham samarali mexanizm hisoblanadi. Bunda "ilg'or" va "umumiy" dasturlar joriy etiladi. Ilg'or dasturlarda 10-12 nafar ta'lim oluvchi, umumiy dasturlarda esa sinf shaklidagi 25-30 nafar ta'lim oluvchi qamrab olinadi. Bu dasturlarga muvofiq tashkil qilingan o'quv jarayoniga o'qituvchilarning ham ish yukini aniq ifodalangan holda taqsimlash lozim. Bu ko'p yo'nalishli ta'limga katta yordam beradi. Ko'p yo'nalishlarga xos o'qitish tizimi mobil bo'lib, o'quvchilarning talabiga ko'ra o'quv yili davomida individual o'quv dasturlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Shunday qilib, "kasbga yo'naltirilgan ta'lim", "tarix yo'nalishi ta'limi", "iqtisodiy ta'lim" kabi alohida yo'nalishlar emas, "individual ta'lim trayektoriyalari" asosida tashkil qilingan ta'lim bugungi kunda kasbga yo'naltirishda samarali asos bo'lib xizmt qiladi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son farmoni, 2022 yil 28 yanvar / lex.uz
2. Akbarov B. Klaster tizimi umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarida kasbiy tafakkurni shakllantirishning asosiy omili sifatida // Xalq ta'limi. 2019. № 4. –B. 106.
3. Koshanova N.M. Teacher actions in professional direction of secondary school children // European Science Review 2020, № 3-4. - P. 26.
4. Савчина Т.Г. Профильное обучение в системе непрерывного образования «школа- вуз» (на примере преподавания истории) / диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Москва, 2009. 56-с.
5. Полякова Т.С. Анализ затруднений в педагогической деятельности начинающих учителей. -М.: Педагогика, 1983. - 128 с. 303-304.
6. Розин В.М. Природа и особенности социального проектирования (от замысла к реализации) // Социальное проектирование в сфере культуры: Методологические проблемы. - М: Наука, 1986. – С. 21.
7. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта / Новое в жизни, науке, технике. - Сер. «Педагогика и психология». № 6. - М.: Знание, 1986. - 80 с.
8. Панасюк В.П. Моделирование региональной системы управления качеством образования на основе процессного подхода / В.П.Панасюк // Управление качеством образования: теория и практика эффективного администрирования. - 2008. - № 2. –С. 26.
9. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностноориентированного образования // Педагогика, 1997, № 4. - С. 11-17.
10. Журавлёва К.И. Опыт организации профильного обучения по индивидуальным образовательным траекториям в школе № 1131 // Профильное обучение в городе Москве: Опыт, проблемы, перспективы: Матер, н.-пр. конф. (14-15 мая 2003 г.): Часть II. - М: НИИРО, 2003. - С. 67-78.

РЕЗЮМЕ

Maqolada tarix fanlarini kasbga yo'naltirilgan ta'lim trayektoriyalari bo'yicha ilmiy-pedagogik asoslar keltirilgan, tarix fanlarini kasbga yo'naltirishdagi asosiy bosqichlar, ixtisoslashtirilgan "individual ta'lim trayektoriya"sining maqsad va vazifalari ko'rsatib o'tilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье приведены научно-педагогические основы траекторий профессионального образования по истории, основные этапы ориентации истории на профессию, цели и задачи специализированной "индивидуальной образовательной траектории".

SUMMARY

The article presents the scientific and pedagogical foundations of the trajectories of professional education in history, the main stages of the orientation of history to the profession, the goals and objectives of the specialized "individual educational trajectory".

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы
Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 3/1
Нөкис — 2022**

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 06.07.2022. Форматы 60x84¹/₁₆
«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.
Шертли б.т. Нашр. т. Нускасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.
Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51